

Politik Karar, Tutum ve Davranışlarımızı Bireyselden Toplumsala Uzanan Bir Yelpazede Anlama ve Açıklama Kılavuzu Olarak Politik Psikoloji

Political Psychology as a Guide to Understanding and Explaining
Our Political Decisions, Attitudes and Behaviors from a Perspective
of Individual to Society

Deniz Ülke ARIBOĞAN^(*)

Öz

Politik psikoloji alanı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça hızlı gelişen interdisipliner bir bilgi alanıdır. Bu disiplin, genellikle siyaset bilimi ile psikoloji bilim alanlarının kesişim noktası olarak bilinse de, tarihten ekonomiye, antropolojiden felsefeye kadar uzanan geniş bir yelpazede bağlantı noktaları bulmaya ve çok perspektifli bir analiz sistemi oluşturmaya odaklıdır. İlgi alanı yalnızca bireylerin siyasal davranışların psikolojik kökenlerini ya da siyasi profillerin psikanalitik değerlendirmesini kapsamaz. Özellikle son on yıllarda büyük grupların toplumsal tutumlarını, kolektif belleklerinden yansıyan anlatıların etkilerini, travmalarını, öfkelerini, ötekileştirme ve düşmanlaştırma süreçlerini vs. inceleme konusundaki yönelimi çok daha fazla ön plana çıkmıştır. Günümüz bilim dünyası, insanı ve toplumu tanıma amacıyla yürüttüğü araştırmalarını, giderek daha fazla teknoloji kullanımıyla sürdürmektedir. Doğal olarak politik psikolojinin yeni açılımları ve derinliği de bu yönde şekillenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Politik Psikoloji, Psikodinamik Kavram, Davranışçı Okul, Seçilmiş Travma, Büyük Grup Kimliği.*

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliş Tarihi: 06.05.2020

Kabul Tarihi: 08.05.2020

^(*) Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekanı,
denizulke.aribogan@uskudar.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9397-1241>

Abstract

Political psychology is an interdisciplinary field of knowledge that has been developing rapidly since the second half of the 20th century. Although this discipline is generally known as the intersection of the fields of political science and psychology, it focuses on finding a wide range of connection points from history to economy and from anthropology to philosophy, and creating a multi-perspective analysis system. This discipline's area of interest does not only cover the psychological origins of individuals' political behavior or the psychoanalytic evaluation of political profiles. Especially in the last decades, the tendency to study the social attitudes of large groups, the effects of narratives reflected from their collective memories, their trauma, their anger, the processes of marginalization and enmity have become much more prominent. Nowadays, the scientific world uses technology increasingly in research with the aim of getting to know people and society. Naturally, new expansions and depth of political psychology will be shaped in this direction.

Keywords: Political Psychology, Psychodynamic Concept, Behavioral School, Selected Trauma, Large Group Identity.

Giriş

Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın 9 Kasım 1977'de Mısır Halk Meclisi'nde yaptığı konuşma, Arap-İsrail ilişkilerinin seyri bakımından bir dönüm noktasıydı. Sedat, o konuşmada bölgede gerçek bir barışın tesis edilebilmesi için dünyanın öbür ucuna dahi gitmeye hazır olduğunu açıklamış ve İsrail ile Araplar arasındaki sorunun %70'inin psikolojik olduğunu iddia etmişti.¹ Mısır Devlet Başkanı bu konuşmanın yalnızca birkaç ay öncesinde de Meclis'ten, 1971 yılında SSCB ile imzalanan "Sarsılmaz Dostluk Antlaşması"nın feshini istemiş; Mısır Meclisi de buna olumlu yanıt vermişti. Sedat, Ruslarla giderek bozulmakta olan ilişkilerini ABD ve İsrail ile oturacağı pazarlık masasında elini güçlendirecek bir koz olarak görüyordu. Dünya dengelerinin değişmekte olduğunun farkındaydı

---

¹ Türkkiye Ataöv, "Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın Yargılanması," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 3, (1978): 26.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

ve politik stratejisini ABD, İsrail ve Batı dünyası ile ilişkileri düzelterek Arap milliyetçiliğinin ve Rusya ile yakınlığın ürettiği politik kayıpları telafi etmek üzerine kurgulamıştı. Sedat, 1973 Yom Kippur Savaşı'nda İsrail'in işgal ettiği Sina Yarımadası'nı geri almak için bir tür "elektrik şoku" taktiğini uygulamaya sokmuştu.²

Rus askerlerinin 1972 yazından itibaren ülkeden çıkartılması ve Batı ile yakınlaşma stratejisi dünyada büyük bir yankı uyandırmıştı. Geline nokta, yani İsrail'e uzatılan zeytin dalı ise bir devrim niteliğindedeydi. *New York Times*'da yayımlanan bir makale Rusların Arapları hiç anlamadığını, bu yüzden de şaşkın olduğunu yazıyordu. Belki "Araplar rüşvet alabilirdi, ama satın alınamazlardı; bir şeye zorlanabilirlerdi ama mecbur edilemezlerdi; sıcak davranabilirlerdi ama vefalı olamazlardı."³ Sedat da kararlı tutumuna rağmen tüm bu süreç boyunca iki ayrı kimliğin ortasında sıkışmıştı: Bir Mısırlı olarak Mısır'ın ulusal çıkarları ve Filistin meselesine olan taahhüt ve bağlılığı.⁴

Enver Sedat'ın uygulamaya başladığı yakınlaşma politikası İsrail tarafından da olumlu karşılanmış, Menahem Begin hükümeti göreve gelir gelmez, "saygı ve samimiyetle" sözcüklerini de içeren son derece nazik bir mektupla Mısır Devlet Başkanı'nı İsrail'e davet etmişti.⁵ Yıllardır Arap ülkeleriyle savaş halinde olmak ve uluslararası alanda daha yaygın bir tanınırlık ve kabule ulaşmak arzusunu taşıyan İsrail yönetimi, uzatılan

² William J. Burns, *Economic Aid and American Diplomacy Toward Egypt 1955-1981* (Albany: State University of New York Press, 1985), 187.

³ Edward R. H. Sheehan, "Why Sadat Packed off the Russians," *The New York Times* 6 Ağustos 1972, erişim 21 Şubat 2020, <https://www.nytimes.com/1972/08/06/archives/why-sadat-packed-off-the-russians-egypt.html>.

⁴ Kenneth W. Stein, *Heroic Diplomacy Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israel Peace* (New York: Routhledge, 1999), 196.

⁵ Harry Hurwitz ve Ysrael Medad (Ed), *Peace in the Making, The Menachem Begin- Anwar El-Sadat Personal Correspondence* (Jerusalem: Menahem Begin Heritage Center, 2011), 13.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

zeytin dalını görmezden gelmemiştir. Nitekim *Haaretz* gazetesi, 11 Kasım 1977 tarihli başyazısında Sedat'ın ziyaretini "Mesih'in gelişi" olarak yorumlamış,⁶ ziyaret sırasında İsraililer büyük bir rahatlamayla sokaklarda dans etmeye başlamışlardı.⁷ 1948 yılındaki kuruluş ilanlarını takiben giriştikleri ilk savaşın ardından yaklaşık her 10 yılda bir -1956, 1967 ve 1973- tekraren savaşmak durumunda kaldıkları "o büyük düşmanın" ayaklarına kadar barış söylemiyle gelmiş olması, onlar adına büyük bir zafer olarak tanımlanabilirdi.

İslam dünyasından yükselen protestolar arasında gerçekleşen Sedat'ın ziyareti oldukça sembolik bir tarihe denk geliyordu. Ziyaretin Kurban Bayramı'ndan 1 gün önce başlaması -bu tarihin sembolik önemi Arap dünyasındaki tepkileri daha da artırmıştı- Sedat'ın bayram namazını (20 Kasım 1977) Mescid-i Aksa'da kılmasına imkân vermektedir.⁸ Mısır Devlet Başkanı önce namazını kılmış, sonra Kudüs'te bulunan İsrail parlamentosu Knesset'e geçerek tarihî barış konuşmasını yapmıştı. Psikolojik olduğunu düşündüğü çatışmalı bir ilişkiyi her iki toplumun en çok değer verdiği sembollerin üzerinden değiştirmeyi hedefliyor ve buna, toplumsal psikolojileri siyasetin güncel gündeminin önüne taşıyarak başlamayı tercih ediyordu. Konuşmasında insan yaşamının önemine değinirken, Arap veya İsraili olmasına bakmadan her kaybın, "insan hayatı" olduğunu vurguluyordu. Her dulun, ister Arap isterse İsraili olsun, aslında mutlu bir aile hayatını hak ettiğini, her çocuğun ebeveynlerinin onu sevgi ve ilgiyle büyüteceği bir yuvayı özlediği bu ortamda, en büyük

⁶ Elias Shoufani, "The Reaction in Israel to the Sedat Initiative," *Journal of Palestine Studies* 17, no.2 (Winter, 1978): 3.

⁷ Michael I. Handel, *The Diplomacy of Surprise, Hitler, Nixon, Sadat* (Cambridge: Center for International Affairs, Harvard University Press, 1981), 332.

⁸ Mariana Gallegos Dupuis, "The Visit: How Sadat's Visit to Jerusalem Changed the Israeli-Egyptian Conflict and the Course of History in the Middle East," *The Corvette* 3, no.1 (2014-2015): 76.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

sorumluluğun, o insanların bugün ve yarın bu taleplerini karşılamak olduğunu söylemekteydi.⁹

Sedat konuşmasında İsraililer ile Araplar arasındaki psikolojik duvardan da bahsederek, onun artık yıkıldığını iddia etmişti. Konuşmasında korku, tehdit, propaganda gibi kavramların üzerine özellikle basarak ve Yom Kippur Savaşı'na atıfta bulunarak şöyle söylüyordu:

Yaklaşık 25 yıldır aramıza inşa etmeye çalıştığımız devasa duvar 1973'te yıkılmıştır. O duvar, sürekli ateşi parlayan ve tırmanan bir psikolojik savaş duvarıydı. Bütün Arap dünyasını yok edebilecek bir güç kullanım korkusunun duvarıydı. Hareket edemeyen bir ceset haline getirilmiş bir ulus olduğumuz propagandasının duvarıydı... Daima her yere uzanabileceği ve her yerde vurabileceği tehdidini sergileyen bir uzun kolun duvarıydı. Bizi durmadan, işgal altındaki topraklarımızı özgürleştirmek adına meşru hakkımızı kullanırsak imha edileceğimiz ve yok olacağımız konusunda uyarıcı bir duvardı. Birlikte 1973 yılında bu duvarın düştüğünü ve çöktüğünü kabul etmeliyiz.

Ancak geride bir başka duvar daha var. Bu duvar aramızda psikolojik bir bariyer oluşturuyor. Bir şüphe bariyeri. Bir reddediş bariyeri. Bir kandırma bariyeri. Her davranış, eylem ve kararın çevresini saran bir halüsinasyonlar bariyeri. Her olayı ve açıklamayı sapkın ve korkakça yorumlama bariyeri.¹⁰

Enver Sedat'ın Knesset'teki konuşmasının içeriği barış temalı olmakla birlikte, İsrail'in işgal edilen topraklardan çekilmesi gerektiğini, Filistin'in kendi devletine sahip olmasının şart olduğunu vurgulamaktan kaçınmamıştı. Ziyareti, küresel çapta büyük bir etki yaratsa da özellikle Arap dünyasından Mısır'ı ihanetle suçlayan şiddetli tepkiler yükseliyordu.

⁹ Israel Ministry of Foreign Affairs, "73 Statement to Knesset by President Sadat," *MFA* (20 November 1977), erişim 16 Mart 2020, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/address-by-egyptian-president-anwar-sadat-to-the-knesset>.

¹⁰ Israel Ministry of Foreign Affairs, "73 Statement to Knesset by President Sadat,"

Deniz Ülke ARIBOĞAN

Bağdat, Şam ve Trablus'ta bu tepkiler zirveye çıkmış, Sedat'ın İsrail'e ayak bastığı gün "Bir Günlük Ulusal Yas" ilan edilmişti. Bayraklar yarıya indirilmiş, işçiler 5 dakikalık iş bırakma eylemi yapmış, Suriye'deki tüm kiliseler çanlarını çalarken, müezzinler camilerden dualar okumaya başlamıştı. Irak, ilk elden geleneksel festivalini iptal ederek tepkisini gösteriyordu. En sert muhalif Libya hükümeti ise Sedat rejimini tanımadığını açıklayıp Mısır ile tüm diplomatik ilişkilerini keserken, Arap ülkelerini Mısır'ı boykot etmeye çağırılmıştı. Arap gazetelerinin manşetleri Sedat'ı "emperyalist ajan", "işbirlikçi", "hain" ya da "teslimiyetçi" sözcükleriyle lanetlese de Batı medyası Sedat'ın konuşmasında bahsettiği "psikolojik bariyer" in yıkılması adına bu ziyareti alkışlıyordu.¹¹

Sedat, yükselen tepkilere rağmen İsrail'le yakınlaşma çabalarının karşılığını Sina Yarımadası'nı geri alarak görmüştü. Ancak İsrail bayrağına ve marşına selam durmasının bedelini 6 Ekim 1981'de bir resmigeçit töreninde yapılan suikaste kurban giderek ödeyecekti. Çünkü ulusal mitler, geçmişten aktarılan travmalar, hikâyeler, semboller ve nihayetinde büyük grup kimliklerinin çatısını oluşturan toplumsal psikolojiler, ulusal çıkarlardan çok daha öncelikli bir role sahipti. Suikastçıların lideri, saldırıyı gerçekleştirdiği esnada şu sözlerle bağıracaktı: "Ben Halid el-İslambuli, Firavun'u öldürdüm ve ölümden korkmuyorum!"¹²

İnsan Davranışının Rasyonelliği Miti ve Siyasal Davranışın Psikolojik Temelleri

Toplumların ve bireylerin psikolojileri ile siyasal süreçlerin bağlantısını çözmeye odaklanan politik psikoloji disiplininin olan biteni anlamaya ve anlamlandırmaya dair getirdiği en önemli farklılık, "insan davranışlarının

¹¹ Sabri Jiryis, "The Arab World at the Crossroads: An Analysis of the Arab Opposition to the Sadat Initiative," *Journal of Palestine Studies* 7, sayı: 2 (Winter 1978): 27.

¹² Gilles Kepel and Jon Rothschild, *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and the Pharaoh* (Berkeley: University of California Press, 2003), 192.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

rasyonel olduğu” konusundaki yüzyıllardır süregelen ön kabule yönelik eleştirisidir. İnsan beyni ve siyasal davranış konusunda çalışmalar yapan George Lakof’un ifadesiyle,

Descartes’ın dönemine, yani 1600’lere gidince, Aydınlanma fikriyatının ‘düşünceyi’ mantıklı, rasyonel ve bilinçli olarak kabul ettiğini görürüz. Bu demodur. O zamandan beri öğrendik ki, düşüncelerimizin %98’i bilinçli değildir. Öyleyse, çerçevelerimiz, nasıl düşündüğümüzü ve konuştuğumuzu tanımlayan sinirsel devrelerdir. Metaforlardan, anlatılardan ve duygulardan oluşan kavramsal yapılarıdır ve beynin fiziksel bir bölümüdürler. Çerçevelemekten kaçınmayız. Esas soru insanların beyinlerindeki hangi çerçevelerin aktive edildiğidir.¹³

Sinirbilimci Anthonio R. Damasio’ya göre ise, neşe veya üzüntü gibi duygular ancak beynimizin vücudumuzda ortaya çıkan fiziksel değişimleri kaydetmesinin ardından ortaya çıkar. Ona göre hislerimiz, vücudumuzun dış uyaranlara karşı verdiği fiziksel tepkinin saf sinyalleri olan duygularımızın beynimiz tarafından yorumlanmasıdır.¹⁴ Yani özünde, aklımızın merkezi olarak tanımladığımız beynimiz ile duygularımız arasında kopmaz bir bağ bulunur. Bu nedenle siyasi karar alma süreçlerimizde duygularımızın tamamen dışarıda kaldığı mutlak bir rasyonalite çerçevesi yoktur.

İnsanlığın yüzyıllardır savaş, barış, salgın, etnik ve mezhepsel çatışmalar vb. üzerine yazılan tarihi boyunca duygusal motiflerin çok baskın olduğunu, ancak bunun bazı örnekler dışında göz ardı edildiğini görmek mümkündür. Oysa tarihyazımının daha ilk örneklerinde bile politikanın

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

¹³ Anna M. Clark, “George Lakoff to Gren Marketers: Use the F-word,” *The Guardian* (27 Ağustos 2013), erişim 15 Ocak 2020, <https://www.theguardian.com/sustainable-business/george-lakoff-green-marketing>.

¹⁴ Manuela Lenzen, “Feeling our Emotions,” *SA Mind* 16 (April 2005), erişim 20 Ocak 2020, <https://www.scientificamerican.com/article/feeling-our-emotions/>.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

psikolojik faktörlerle açıklandığı metinlere rastlamak mümkündür. Örneğin Peloponez Savaşları'nın tarihini yazan Thucydides'in bir psikotarihçi olarak anılmasına neden olan şey, korku, kibir gibi kavramları analizinin merkezine oturtmuş olmasıdır.¹⁵ Ona göre iki polis arasındaki savaşı başlatan faktör, Atina'nın büyüyen gücü ve bunun Spartalılarda yarattığı korkudur.¹⁶ Thucydides, analizinde insan tabiatına da değinerek insanları motive eden şeyin korku, açgözlülük, kişisel çıkar ve hırs olduğunu öne sürmüş, Atina'nın savaşı kaybetme nedeni olarak da Atinalıların bir ölüm kalım savaşının baskısı altında aşırılıklara sürüklenirken, her türlü sakınmayı elden bırakıp, güçlülüğün kibrine kapılmalarını göstermiştir.¹⁷ Nitekim Thucydides'in Atinalıların tabiatı ve davranışları üzerine yaptığı değerlendirmeler onun anlatımlarının klinik psikolojinin çerçevesine girdiği şeklinde de yorumlanmıştır.¹⁸

Tarih yazımında psikolojik faktörlerin ön plana çıkartılması genellikle psikobiyografilerde, yani "tarihteki insanların psikolojisi"¹⁹ çerçevesinde veya büyük grupların (etnik, mezhepsel, ulusal gibi) toplumsal psikolojileri bağlamında söz konusu olmuştur. Tarihin bu çerçevedeki analizi, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi alanlarında da yeni açılımlar yaratmış, uluslararası sistemdeki itici ve çekici dinamiklerin psikolojik faktörler üzerinden analiz edilmesi için de bir kapı açmıştır. Politik

¹⁵ Thucydides, *Peloponnesos'lularla Atina'luların Savaşı* 3, çev. Halil Demircioğlu, (Ankara: A.Ü. Basımevi, 1972).

¹⁶ Robert Keohane, *Realism, Neorealism and the Study of World Politics, Neorealism and its Critics* (New York: Columbia University Press, 1985): 7, 163-164.

¹⁷ Paul Woodruff, *Thucydides, On Justice, Power and and Human Nature, Trans* (Indianapolis: Hackett Publishing Co., 1993), xxviii.

¹⁸ Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ* (İstanbul: Say Yayınları, 1983), 19.

¹⁹ David R. Beisel, "Introducing the Joys of Psychohistory," *The Journal of Psychohistory* 25, sayı: 4 (Spring 1998), erişim 20 Kasım 2019, <http://www.geocities.ws/kidhistory/ja/joyofph.htm>.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

psikoloji ağırlıklı çalışanlar, klasik siyaset bilimcilerinden ve uluslararası ilişkiler teorisyenlerinden farklı olarak, uluslararası aktörlerin karar alma süreçlerinin rasyonel olduğu savının aksine, öznel ve psikolojik faktörler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Siyasal davranışların psikolojik temellerini açıklama arayışına girerek, gerek bireylerin gerekse toplumların siyasal davranışlarının karmaşık bir zihinsel sürecin ürünü olduğunu savlamaktadırlar.

Bu sürecin incelenmesi bağlamında “biliş” ve “siyasal davranış” bağlantısına dikkat çekerken iki farklı açılım üzerinden hareket eden politik psikoloji disiplini, öncelikle belirli konulardaki ampirik ve kümülatif araştırmalara vurgu yapan bir bilgi alanı olarak işlev görmekte, ikinci olarak da hem psikolojik inceleme ve sosyal pratik arasında hem de psikolojik süreçlerle sosyal davranış arasında verimli bir ilişki üretebilmek adına, harekete geçirici bir kaynak rolü üstlenmektedir. Bu bağlamda politik psikoloji, psikolojiyle toplumu ilişkilendiren bir kesişme alanı olarak tanımlanabilir;²⁰ ancak her ne kadar uzun bir geçmişe sahipse de, kısa bir tarihçesi olduğunu söylemek mümkündür.²¹

Politik Psikolojinin Bir Bilimsel Disiplin olarak Ortaya Çıkışı

Politik psikolojinin ayrı bir bilimsel disiplin olarak ortaya çıkışı ve erken dönem gelişimi ABD merkezli olarak şekillenmiştir. İlk “sosyal ve politik psikoloji” kürsüsü 1924 yılında Syracuse Üniversitesi Maxwell Okulu’nda kurulmuş, onuruna kurulan kürsüde “politik psikoloji” başlıklı ilk dersi sosyal psikolojinin önemli isimlerinden Floyd Allport vermiştir. Bu

²⁰ Adela Garzon Perez, “Political Psychology as Discipline and Resource,” *Political Psychology* 22/2, erişim 20 Mart 2020, (2001): 347. <https://www.uv.es/garzon/adela/publicaciones/Political%20Psychology%20as%20Discipline%20an%20Resource.pdf>

²¹ Christian Staerklé, “Political Psychology,” *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences* (2015). https://www.researchgate.net/publication/304191105_Political_Psychology (Erişim Tarihi: 23.03.2020).

Deniz Ülke ARIBOĞAN

tarihten sonra çalışma alanına Avrupa'dan da katkılar gelmeye başlamış; ilk kürsünün kurulmasından 10 yıl sonra ise Freud'un öğrencilerinden Wilhelm Reich, bilimsel nitelikli ilk dergi olan *Journal of Political Psychology and Sexual Economy*'i yayın hayatına sokmuştur.²² Chicago Üniversitesi'nden Harold D. Laswell öncülüğündeki bir grubun katkılarıyla da psikoloji ile siyaset bilimini birleştiren bir akım başlatılmıştır. Laswell, *Psychopathology and Politics* (1930) ve *Power and Personality* (1948) başlıklı eserleriyle güç, etki, iktidar, propaganda gibi kavramlar üzerinden dile getirdiği yepyeni açılımlar nedeniyle bugün pek çokları tarafından politik psikoloji disiplininin kurucu babaları arasında anılmaktadır.²³

II. Dünya Savaşı öncesinin bir başka önemli akımı da siyasi liderlerin psikanalitik açıdan incelenmesi denemeleri ile başlayan ve daha ziyade psikobiyografiler üzerinden gelişen araştırma alanıdır. Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanalitik yaklaşım,²⁴ tarihteki önemli kişiliklerin çocukluklarından itibaren maruz kaldıkları baskılama, projeksiyon, arzuları gerçekleştirme, rüya analizleri, lapsus, Oedipus kompleksi gibi olguları ön plana çıkartmıştır.²⁵ Bu şekilde özellikle liderlerin kişilik gelişimleri ve nevrotik düzeydeki patolojileri üzerine yoğunlaşmış, henüz bebeklik çağlarında ebeveynlerle kurulan iletişim üzerinden başlayıp, toplumsallıkla şekil alan bir kişilik örüntüsü ön plana çıkmıştır. Bireysel davranışlarımızın nedenlerini çocukluğumuzdaki köklerde aramak

²² Dana Ward "Political Psychology: Origins and Development," in *Political psychology*, ed. Kristine Renwick Moore, Taylor and Francis (New Jersey: 2008), 63.

²³ Julia Elad-Strenger ve Alex Mintz, "Political Psychology," in *The International Encyclopedia of Political Communication*, erişim 22 Mart 2020, ed. Gianpietro Mazzoleni, John Wiley & Sons (2015), https://www.researchgate.net/publication/313314686_Political_Psychology.

²⁴ Sigmund Freud'un psikanaliz külliyatı için bkz. <https://archive.org/details/SigmundFreud/page/n2/mode/2up>.

²⁵ Mark T. Gilderhus, *Tarih ve Tarihçiler; Tarih Yazıcılığına Giriş*, çev. Emine Sonnur Özcan (Ankara: Atif Yayınları, 2014), 87.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

suretiyle “cinsel dürtüler” ve “saldırganlık” olgularını temel alarak yaptığı analizler, Freud’un politik psikoloji alanında da bir mihenk taşı rolü oynamasını sağlamıştır. Freud sadece bir psikiyatrist değil, aynı zamanda 320’den fazla kitap, makale ve deneme yazmış, çok verimli bir yazardır ve iki savaş arası dönemde savaşın ve getirdiği yıkımın nedenleri üzerine geliştirdiği düşüncelerle, bu akademik disipline çok değerli katkılar sunmuştur.²⁶

Freud’un “zihnimizin içindeki dinamiği anlamak ve açıklamaya yardımcı olmak için”²⁷ kullandığını söylediği ruhsallığın üç katmanı yani id (alt bilinç), ego (benlik) ve süper ego (üst benlik) tanımlamaları, psikoloji bilimi açısından insan doğasını çözümlenmekte yepyeni bir açılmıştır. Ona göre insan, doğası gereği en alt katmanda yer alan hayatta kalma çabası, yani saldırganlık dürtüsüyle, ölümsüzlüğünün simgesi olan cinselliği dengede tutmaya çalışan ruhsal bir aygittir. Freud, insan yaşamını iki temel içgüdüyle, yani bir tarafta özyaşamı ve soyyaşamı sürdürme içgüdüleri olan Eros, diğer taraftaysa ölüm ya da yok etme içgüdüleri olarak tanımladığı Thanatos ile açıklamaktadır.²⁸ İnsanın bu güdüleriyle, uygarlığın dayattığı kurallar ve normlar arasında bir denge kurmaya çalışmasının daimi bir gerginlik yarattığı inancında olan Freud’un geliştirdiği psikodinamik kuram, yalnızca insan davranışlarının ruhsal nedenlerini analiz etmekle kalmamış, sonrasında aynı ekolü takip eden bilim insanlarının toplulukları, yani büyük grupları, aynı tür bir analizle incelemesinin de yolunu açmıştır.

Psikodinamik yaklaşım, büyük grupların ortak değerlerinin oluşum dinamiklerini ilk çıkış kaynakları itibarıyla ele alırken, onları tıpkı bireysel psikolojik süreçler gibi gelişimsel bazda değerlendirmiştir. Bu yaklaşımın

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

²⁶ Freud, Bibliography. <https://www3.dbu.edu/mitchell/documents/FreudBibliographyFull.pdf>

²⁷ Sigmund Freud, *The Ego and the Id* (Pacific Publishing Studio, 2010), 49.

²⁸ Sigmund Freud, *Haz İlkesinin Ötesinde*, çev. Mehmet Ökten (İstanbul: Tutku Yayınevi, 2014), 74.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

ilgi duyduğu alanlardan bazıları “toplumsal kimliğin oluşum süreçleri, ben ve öteki algısının şekillenmesi, kimliksel aidiyetler, olumlu ve olumsuz değer yargılarının içselleştirilme aşamaları, kolektif travma ve yas, toplumsal belleğin şekillenmesi vb.” olarak özetlenebilir. Psikodinamik kuramın bireyden yola çıkarak, toplumsal davranışları analiz etme gayreti, milliyetçiliğin ve benzeri büyük grup aidiyetlerinin doğasını, ulusal kimliği ve karakteri şekillendiren tarihsel travmaların analizini, toplumsal regresyon süreçlerini, radikalleşme ve otoriterleşmenin yükselişini açıklama bakımından sosyal bilimler alanına yeni bir perspektif sunmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı’nın ertesinde ortaya çıkan “tüm bunlar nasıl oldu?” merakı, liderlerin çocukluklarına, toplumların geçmişlerine, toplu travmalarına ve kolektif belleklerine yoğun bir ilginin ortaya çıkmasına önayak olmuştur. Ancak politik psikoloji alanındaki savaş sonrası esas gelişme, sosyal bilimlerin diğer bütün alanlarını da aynı ölçüde etkileyen Davranışçı (Davranışsal) Okulun ortaya çıkmasıdır.

Bu dönemde ilk kez anket, mülakat, yüz yüze görüşme gibi teknikler politik psikoloji araştırmalarının enstrümanları haline gelmiştir. Davranışçı okulun en belirgin özelliği, bilgiye giden yolda gözlemlenebilir verilerin toplanmasına ve belirli düzenliliklerin saptanmasına verdiği önemdir.²⁹ İnsan tabiatına dayalı apriori, yani test edilmemiş ön kabullerle tümevarımcı bir yaklaşımı reddeden bu ekol, matematik ve istatistiğin sosyal bilimler alanına girişi bakımından ciddi bir ivme sağlamıştır. Esasen temelleri 1910’lu yıllarda John Broadus Watson tarafından atılan bu yaklaşıma göre psikoloji, bütünüyle pozitif bilimlerin nesnel ve deneysel bir dalıdır. Teorik amacı ise davranışların önceden tahmini ve kontroldür. Watson (1878-1958) davranışçı yaklaşımın ana fikrini şu ünlü ifadesinde özetlemiştir: “Bana bir düzine sağlıklı bebek verin, bunlardan rasgele belirleyeceğiniz birisini, -atalarının ırklarından, eğilimlerinden, beceri ve

---

²⁹ Martin Hollis ve Steve Smith, *Explaining and Understanding International Relations* (Oxford: Clarendon Press, 1991), 28-30.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

yeteneklerinden bağımsız olarak- hekim, avukat, sanatçı, ticaret erbabı, ve evet hatta, dilenci ya da hırsız olarak yetiştireceğimi size garanti ederim.”³⁰

Davranışçılığın duygular ve bilişsel süreçler üzerine yoğunlaşmasındaki esas iddia, ölçülebilir veriler üzerinden çıkarsamalar yapılmasının bilimsellikle daha fazla örtüşmesidir. Onlara göre insan, çevresiyle etkileşim halinde bir varlıktır ve deneysel yöntemlerle davranışlarının sistematığı izlenebilir. Duygular ve bilişsel süreçlerden ziyade -ki, bunlar somut olarak ölçülemez- davranışlar üzerinden hareket etmek daha bilimsel bir sonuç verebilmektedir. Bu ekolün en önemli temsilcilerinden olan Burrhus Frederic Skinner’ın hayvanlar ve insanlar üzerinde yaptığı deneysel çalışmalar, birbirinden farklı biyolojilere sahip olmalarına rağmen “edimsel koşullanma” (operant conditioning) süreçlerinin benzerliğini ortaya koymuştur. “Skinner kutusu” olarak bilinen deney üzerinden, çevresel koşullardan tümüyle arındırılmış ortamda, denek hayvanlarının koşullanma süreçleri incelenmiş ve koşullar değiştiğinde verilen tepkiler incelenmiştir. “Skinner kutusuna yerleştirilen denek hayvanının tuşa basarak yiyecek almayı öğrenmesi” deneyi yoluyla analiz edilen süreç, havyanın manivelaya basma sayısı, süresi, basma aralığı gibi sayısal verilerin depolanması esası üzerine yoğunlaşmıştır.³¹ Skinner bu deneylerinden hareketle, koşulların kontrol edilebilmesi halinde davranışın da kontrol edilebilir olduğunu savlamıştır.³²

Politik psikoloji açısından davranışçı ekolün önemi, ekonomik, politik ve sosyolojik ortamda koşulların değişmesi durumunda, savaş ve barış döngülerinin sıklığını, seçmen davranışlarının bazı özelliklerini, otoriter

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

³⁰ John B. Watson, *Behaviorism* (Chicago, IL: University of Chicago Press, 1930), 158.

³¹ Burrhus, F. Skinner, *The Behaviour of Organisms: An experimental Analysis* erişim 20 Ocak 2020, (New York: Appleton-Century, 1938), <http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/The%20Behavior%20of%20Organisms%20-%20BF%20Skinner.pdf>

³² Burrhus F. Skinner, “How to Teach Animals,” erişim 25 Ocak 2020, <http://www.appstate.edu/~steelekm/classes/psy5300/Documents/Skinner1951.pdf>

Deniz Ülke ARIBOĞAN

rejimlerin insan davranışı üzerindeki etkileri vb. matematik, istatistik gibi pozitif bilimlerin sağladığı bazı katkılarla daha net çözümleyebilme fırsatını sunmasıdır. Anket, mülakat, yüz yüze görüşme teknikleri gibi yeni yöntemlerin de devreye girmesiyle 1950 ve 60’larda insanların politik davranışlarının kökenlerini incelemeye yönelik politik psikoloji disiplini, deneysel araştırmaları ön plana almaya başlamıştır. Savaş sonrası dönemin esas merak konusunun “Savaş neden çıktı?”, “Faşizm nasıl yükseldi?”, “İnsan nasıl bu kadar kötü bir varlığa dönüşebildi?” gibi başlıklarda tartışıldığı düşünülürse akımın o dönemde kazandığı ivmenin nedenini anlayabilmek de mümkündür.

Bu dönemde özellikle Yale Üniversitesi’nden Stanley Milgram’ın otorite ve itaat üzerine odaklandığı (1961), sıradan insanların otoriteye boyun eğme yoluyla büyük kötülöklere nasıl alet olabildiğini gösterdiği deney büyük bir ilgi görmüştür.³³ İsrail’de yargılanan Nazi subayı Adolf Eichmann’ın “biz sadece emirlere uyduk” sözlerinden aldığı ilhamla hazırladığı araştırmasında Milgram, deneklere bellek ve öğrenme üzerine bir çalışma yaptığını söylemiş ve onlardan her hata yaptıklarında öğrencilere elektroşok uygulamalarını istemiştir. Aslında gerçek bir elektroşok uygulaması olmamasına ve gözetimdeki sözde öğrenciler rol yapmasına rağmen denekler bunu bilmemektedir. Deney boyunca 40 denekten 26’sı kendilerine verilen komuta uygun olarak, öğrencilere verdikleri akımı hiç acımadan 450 volta kadar yükseltmiş ve işkenceye devam etmişlerdir. Milgram’ın ulaştığı sonuç, sıradan insanların kendi ahlaki çelişkilerine rağmen otorite karşısında genellikle itaatkâr oldukları (%65’e varan oranda) ve bir üst otoriteden emir almaları halinde kendilerini suçlu hissetmedikleridir. Milgram buna “aracılık durumu” (agentic state) adını vermiştir. Ona göre insanlar eylemlerinden doğan sorumluluğun bir başkasına, yani emri veren otoriteye yüklendiğini düşündüğü andan

³³ Stanley Milgram, Behavioral Study of Obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 67/4 (1963): 371–378.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

itibaren, kendilerine verilen direktifleri yerine getirme konusunda daha kolay ikna olmaktadır. Buna karşın özerk durumdayken (autonomous state) kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenmekte ve otoriteyle ilişkisinde daha farklı tepkiler verebilmektedir.³⁴

Bu tür deneyler, ilerleyen yıllarda insan tabiatını, toplumsal ve hiyerarşik yapının etkilerini, sosyal kimlikleri, toplumsal rolleri kapsayacak biçimde genişleyecektir. 1971’de Philip Zimbardo’nun 24 üniversite öğrencisine mahpus-gardiyan rolleri üzerinden uyguladığı “Stanford Hapishanesi Deneyi”, sıradan insanların gerekli şartlar oluşup, kontrolsüz güç ve yetkiyle donanması halinde zalimleşebileceğini ortaya koyan önemli çalışmalardan bir tanesidir. Stanford Üniversitesi’nin bodrum katında oluşturulan sahte bir hapishanede yapılan deney boyunca, deneklerin rollerine kısa sürede adapte olduğu ve gardiyan rolündekilerin sadistik eğilimler sergilemeye başlarken, mahkum rolündeki öğrencilerin psikolojik travma geçirdikleri gözlenmiştir. Deney Zimbardo’nun belirlediği sınırların bile dışına çıkınca, aileler, avukatlar devreye girmiş, mahkûm rolündeki öğrencilerin 2’si sistemden çıkarılırken, deney de 6 gün içinde bitirilmek durumunda kalmıştır. Zimbardo, notlarında “deneyin bir deney olmaktan çıktığını” ifade etmektedir.³⁵ Zimbardo bu deneyinin gerçek dünyadaki karşılığını ABD’nin Irak işgali sırasında Ebu Greyb cezaevindeki Iraklı mahkûmlar -ağır işkence altında bulunmaktadır- ile gardiyan konumundaki ABD askerleri -çok ağır işkenceler yapmaktan çekinmemişlerdir- arasındaki ilişki bağlamında incelemiş ve Lucifer Etkisi adlı kitabında ortamın kişileri kötülüğe sevk etme konusundaki etkisini ele almıştır.³⁶

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

³⁴ Stanley Milgram, *Obedience to Authority: An Experimental View* (New York: Harper and Row, 1974): 162.

³⁵ The Stanford Prison Experiment, Ağustos 1971, Stanford University, erişim 22 Ocak 2020, https://web.stanford.edu/dept/spec_coll/uarch/exhibits/Narration.pdf.

³⁶ Philip Zimbardo, *Lucifer Effect; How Good People Turn Evil* (London: Ebury Publishing, 2011).

Politik Psikoloji ve Bireysel-Toplumsal Kimlik

Deneysel çalışmalara ilaveten özellikle bireysel ve toplumsal kimlik konulu araştırmalar da 1960'ların sonlarından itibaren başlayıp gelişen akademik açılımlar arasındadır. Eric Erikson'un bu dönemde psikanalitik bakış açısını boyutlandırarak kimlik üzerinden geliştirdiği düşünceler, bu literatür için bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Ona göre kimliğin fiziksel, bilişsel ve sosyal boyutlarının bulunması, doğal olarak sadece biyolojik özellikler üzerinden değil, psikolojik ve kültürel araçlarla şekillendirilmesi çerçevesinden de değerlendirilmelidir. Zira bireysel kimlik, biyolojik özellikler kadar psikolojik gereksinimler ve içinde yaşanılan kültürün araçları tarafından da şekillendirilmektedir. Cinsiyet, fiziksel görünüm, fiziksel ve bilişsel kapasite gibi unsurlar biyolojik faktörler iken, bireyin neye ilgi duyduğu, gereksinimleri, savunma mekanizmaları, duyguları yoluyla bireye "ben" duygusunu veren her şey psikolojik faktörlerdir. Erikson, kimliğin; grup kimliği, mesleki kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik, cinsel kimlik gibi statülerin bir bileşimi olduğunu söylemektedir.³⁷ Toplumsal kimlik özellikle siyasi davranışlarımızın ana belirleyicisi olduğundan, Erikson'un tezleri politik psikolojinin gelişimi bakımından önemli bir mihenk taşı niteliğini taşımaktadır.

İdeolojik kimlik, etnik kimlik, toplumsal roller gibi büyük grupların tanımlayıcı sıfatlarının ortaya çıkması ve ideolojik olarak ayrılmış, iki kutuplu bir dünya sisteminin tüm psikolojik etkilerinin hissedilir hâle gelmesi, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında çalışan akademisyenlerin de bu alana yönelmesine zemin hazırlamış; böylece politik psikolojinin interdisipliner karakteri iyice belirginleşmiştir.³⁸ Soğuk

³⁷ Eric H. Erikson, *Identity: Youth and Crisis* (New York: W.W. Norton Company, 1968).

³⁸ William J. Mc Guire, "The Poly-Psy Relationship: Three Phases of a Long Relationship", in *Political Psychology, Key Readings*, ed. John T. Jost ve Jim Sidanius (New York: Psychology Press, 2004), 27.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

Savaş boyunca istihbarat servisleri arasında süregiden algı ve bilgi savaşı, politik psikolojinin propaganda savaşının bir aracı olarak işlev görmesine neden olmuştur. Enformasyon sistemleri üzerindeki egemenlik arayışı ve toplumları yönlendirebilme gayreti, disiplinin psikoloji merkezinden, siyaset bilimine doğru kayışına ön ayak olmuştur. Siyasal kanaat ve davranışların şekillenmesinde inançların, tutum ve bilişsel süreçlerin önemi kavranmış ve psikolojik operasyonlar propaganda faaliyetlerinin merkezine oturmuştur.³⁹

Psikodinamik ekolü politik psikoloji alanına uyarlayan en önemli isimlerden birisi olan Vamık Volkan, ana ilgi alanını toplumsal kimliğin yani onun deyimiyle “büyük grup kimliği”nin oluşum süreçlerine yönlendirmiş ve geliştirdiği “çadır”, “seçilmiş travma”, “seçilmiş zafer”, “bağlantı nesnesi” gibi kavramlar yoluyla alanın akademik açılımında çok önemli bir rol oynamıştır. Ona göre büyük grup kimliklerinin oluşumu binlerce, milyonlarca insanın bir çadırın altında toplaşmasıyla başlar. Çadır bezi onları kaplayan ortak kumaştır, ancak her birinin kendi giysisi de bulunmaktadır; yani bireysel kimlikleriyle var olan insanlar, onları bir araya toplayan ortak bir kimliğe de sahiptir. Her büyük grubun çadır bezinin üzerine tarihi, kültürel, geleneksel semboller dokunmuştur. Bu semboller ve algılanış biçimleri, çadırın altındaki insanları bir yandan bağlayan, birleştiren, ortaklaştıran diğer yandan da diğerlerinden ayırıştıran değerlerdir.⁴⁰ Toplumsal kimlik “bir sosyal gruba üye olmanın farkındalığı ve o üyeliğe verilen değer ve duygusal önemden doğan benlik kavramının

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

³⁹ Brett Silverstein, “Toward a Science of Propaganda,” *Political Psychology* 8, no. 1 (1987): 50.

⁴⁰ Vamık D. Volkan, “Large-Group Identity: Border Psychology and Related Societal Processes,” *Mind and Human Interaction* 13, erişim 13 Mart 2020 (2003): 49-76. https://www.academia.edu/17788955/Border_psychology.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

bir parçası” olarak da tanımlanmaktadır.⁴¹ Bir büyük grup kimliğinin oluşması için şu kriterler esastır:⁴²

1. Ortak özdeşleşmeler
2. Ortak depolar için, olumlu duygularla ilintilendirilen kişi ve nesne imajları
3. Öteki olarak tarif edilenin kötü niteliklerinin özümsemesi
4. Dönüştürücü liderlerin iç taleplerinin özümsemesi
5. Seçilmiş zaferler
6. Seçilmiş travmalar
7. Sembollerin oluşturulması.

Toplumsalkimlikler, ideolojik gruplaşmalar, etnisite vb. gibi meselelerin, politik psikoloji disiplininin ana çalışma konuları arasına girdiği dönemler, aynı zamanda gündemin güvenlik konularına yoğunlaştığı, terörizm, savaş, nükleer tehdit ve sosyopolitik yansımalarının değerlendirildiği bir dönem olarak tarif edilebilir. Bu yıllarda Soğuk Savaş terminolojisinin bütün alana egemen olduğunu ve iki kutuplu sistemin ürettiği karşılıklı korku, tehdit, caydırıcılık gibi psikopolitik kavramların siyaset tarafından fazlasıyla araçsallaştırıldığını görmek mümkündür.

Politik Psikoloji ve Terörizm Çalışmaları

Politik psikoloji disiplini açısından 1970’li yıllarda yaşanan en önemli gelişme, Jeanne Knutson tarafından Uluslararası Politik Psikoloji Derneği’nin (ISPP) kurulmasıdır. Dünyanın her coğrafyasından ve tarihten antropolojiye, psikolojiden ekonomi ve medyaya kadar her mesleki kategoriden üyelerin yer aldığı örgüt, günümüzde de halen çatı

⁴¹ Henri Tajfel, “Social Categorization, Social Identity, and Social Comparison”, ed. Henri Tajfel, in *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Socialpsychology of Intergroup Relations* (New York: Academic Press, 1978), 63.

⁴² Vamık D. Volkan, “Large-Group Identity: Border Psychology and Related Societal Processes,”.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

örgüt olarak etkinliğini sürdürmektedir.⁴³ Örgütün kuruluş yıllarından itibaren ana ilgi alanlarından birisi olan terörizmin ve teröristin psikolojisi, etnik çatışmaların temel motivasyon kaynağı olarak yer almıştır. Teröristlerin zihin dünyalarının nasıl şekillendiği, iyi-kötü algılarının nasıl bir çerçeveye sahip olduğu, ruh sağlıklarının yerinde olup olmadığı gibi sorular ön plandadır. Feuer, Freud'un yaklaşımından hareketle "kuşaklar çatışması" modelini geliştirmiş⁴⁴ ve teröristin psikolojik motivasyonunu, erkek çocukların baba ile mücadelesi ya da ödip kompleksi üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Aynı biçimde Kent ve Nichols da terörizmin ebeveynlere duyulan nefret olgusundan kaynaklandığını ve çocuk istismarı ya da ergenlik isyankârlığı üzerine kurulu olduğunu öne sürmüşlerdir.⁴⁵ Aynı meseleyi inceleyen Llyod De Mause ise ne baba çocuk ilişkisinin ne de ABD dış politikasının emperyalist yaklaşımının yeterince açıklayıcı olduğunu, sonunda terörist olan bu çocuklara yönelik ebeveynlerinin istismarcı tutumunun esas rolü oynadığını savlamıştır.⁴⁶ Teröristlerin psikopat ya da deli oldukları hakkındaki düşüncelerin daha yaygın olmasına rağmen,⁴⁷ onların manevi yönlerine dikkat çeken,⁴⁸ narsisistik

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

⁴³ Geniş bilgi için bkz. <https://www.ispp.org/>.

⁴⁴ Lewis S. Feuer, *The Conflict of Generations: The Character and Significance of Student Movements* (New York: Basic Books, 1969).

⁴⁵ Ian Kent, I., & William Nicholls, "The Psychodynamics of Terrorism," *Mental Health & Society* 4, (1977): 1-8.

⁴⁶ Llyod de Mause, "Childhood Origins Of Terrorism," *Journal of Psychohistory* 29/4 (1991): 340-348.

⁴⁷ Frederick J. Hacker, *Crusaders, Criminals, Crazies: Terror and Terrorism in Our Time* (New York: W.W. Norton, 1996); H. H. A. Cooper, "What Is a Terrorist? A Psychological Perspective," *Legal Medical Quarterly* 1 (1977): 16-32; H. H. A. Cooper, "Psychopat as Terrorist: Apsychological Perspective," *Legal Medical Quarterly* 2 (1978): 188-197.

⁴⁸ Barry Cooper, *New Political Religions, or an Analysis of Modern Terrorism* (Missouri: University of Missouri Press, 2004): 22.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

kişilik yapılarına atıfta bulunan⁴⁹ veya teröristlerin son derece normal ve tıpkı bir asker gibi ülkesini ya da halkını koruma çabasında olan fedakâr bireyler olduğunu iddia edenler de bulunmaktadır.⁵⁰

1970’li yıllardan itibaren terörizm ve teröristler üzerine yapılan çalışmalar, bugün de politik psikolojinin ana ilgi alanlarından birisi olmaya devam etmektedir. Özellikle 20. yüzyılın hemen başında gerçekleştirilen 11 Eylül saldırısının ardından ön plana çıkan radikal İslam ve terör bağlantısı oldukça popüler bir tema oluşturmaktadır. El Kaide, Boko Haram, El Şebap, El Nusra, DAESH gibi örgütlerin eleman devşirme yöntemleri, iletişim enstrümanları, ürettikleri küresel dehşet ve yarattıkları meşruiyet alanında filizlenen devlet merkezli/güvenlikçi bakış açısının psikolojik dinamikleri, politik psikolojiyle ilgilenenlere çok disiplinli bir çalışma pratiği sağlamıştır.

Son dönemlerde alanda yapılan araştırmaların biyopolitik ve nöropolitik gibi yeni alanlardan beslenerek evrimsel psikoloji ve bilişsel süreçler üzerine yoğunlaşması, bu alanı yapay zekâ, veri analitiği gibi yüksek teknolojiden de faydalanan kapsayıcı bir açıklayıcılık kapasitesine ulaştırmıştır.⁵¹ Milyonlarca insanın verisinin sisteme girildiği, pazarlama stratejilerinden seçmen tercih ve davranışlarının yönlendirilmesine, liderlerin imajlarından dost/düşman algısının kurgulanma süreçlerine kadar birçok farklı alanda bu veriler üzerinden kararlar alındığı bir ortamda, doğal olarak, politik psikoloji disiplini de yeni bakış açılarına yönelmiştir. Özellikle de araştırma süreçlerinde kullanılan istatistik ve matematiğe ilave olarak, psikolojik süreçlerin fizyolojik yansımalarını izleyen yüz tanıma, göz tarama, fMRI, EEG gibi görüntüleme cihazlarının devreye girmesiyle son 10 yılda yeni teknolojilerin yoğun olarak kullanıldığı bir

⁴⁹ Gustave Morf, *Terror in Quebec - Case Studies of the FLQ* (Toronto: Clark, Irwin, 1970).

⁵⁰ Randy Borum, *Psychology of Terrorism* (2004). Erişim 13 Şubat 2020, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/208552.pdf>

⁵¹ Martha L. Cottam et. al., *Siyaset Psikolojisine Giriş*, çev. Mesut Şenol (Ankara: BB101, 2017), 32-37.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

alana dönüşmüştür.⁵² Nitekim bu yeni enstrümanlar insanların zihinlerini önceden okuyabildiği ve yönlendirebildiği iddiasıyla, dünyanın birçok ülkesinde seçim kampanyalarına destek vermeye başlamıştır.⁵³

Sonuç

Politik psikoloji görece yeni bir bilimsel çalışma alanı olmakla birlikte, giderek daha popüler hale gelmekte ve pandemilerden küresel ekonomik sistemin iniş çıkışlarına, yeni politik sistemlerin ve liderlerin yükselişinden jenerasyon savaşlarına veya petrol fiyatlarının durumuna vs. kadar birçok alanda açıklayıcılık özelliğini sürdürmektedir. Psikoloji ve siyaset biliminin dışında tarih, antropoloji, sosyoloji, felsefe, nörobilim gibi birçok farklı bilimsel alanla bulunduğu kesişme noktaları üzerinden çok boyutlu ve çok disiplinli bir analiz düzeyi sunması, politik psikolojinin en önemli özelliği ve avantajıdır. İnsanlığın bütün temel meselelerin çözümünün insanı ve toplumu tanımaktan geçtiği böylesi bir dönemde, İsrail-Filistin meselesine atıfla başladığımız politik “sorunların %70’inin psikolojik” olduğu iddiasından hareketle şunu söyleyebiliriz:

“Politik sandığımız güncel ya da kadim sorunlarımızın büyük bir çoğunluğu psikolojik temellidir. Doğru teşhisin konulması ise uygun bir tedavinin ilk şartıdır. Çözümler için ilk adımı, bu durumun farkında olmaya başlayarak atabiliriz.”

KAYNAKÇA

Ataöv, Türkkaya. “Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat’ın Yargılanması,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 3, 1978.

⁵² Karl J. Friston, “Modalities, Modes, and Models in Functional Neuroimaging,” *Science* 326 (2009): 399-403.

⁵³ Kevin Randall, “Neuropolitics Where Campaigns Try to Read Your Mind,” erişim 16 Şubat 2020, <https://www.nytimes.com/2015/11/04/world/americas/neuropolitics-where-campaigns-try-to-read-your-mind.html>.

Deniz Ülke ARIBOĞAN

Beisel, David R.. "Introducing the Joys of Psychohistory," *The Journal of Psychohistory* 25, Erişim 20 Kasım 2019, Sayı: 4 Spring 1998, <http://www.geocities.ws/kidhistory/ja/joyofph.htm>.

Borum, Randy. "Psychology of Terrorism". 2004. Erişim 13 Şubat 2020, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/208552.pdf>

Burns, William J. Burns. *Economic Aid and American Diplomacy Toward Egypt 1955-1981* Albany: State University of New York Press, 1985.

Clark, Anna M.. "George Lakoff to Green Marketers: Use the F-word," *The Guardian* 27 Ağustos 2013, Erişim 15 Ocak 2020. <https://www.theguardian.com/sustainable-business/george-lakoff-green-marketing>

Cooper, H. H. A.. "Psychopat as Terrorist: Apsychological Perspective." *Legal Medical Quarterly* 2, 1978, 188-197.

Cooper, H. H. A.. "What Is a Terrorist? A Psychological Perspective," *Legal Medical Quarterly* 1. 1977. 16-32.

Cooper, Barry. *New Political Religions, or an Analysis of Modern Terrorism*. Missouri: University of Missouri Press, 2004.

Cottam, Martha L.. Elena Mastors, Thomas Preston ve Beth Dietz. *Siyaset Psikolojisine Giriş*, Çeviren: Mesut Şenol. Ankara: BB101 Yayınevi, 2017.

De Mause, Llyod. "Chilhood Origins Of Terrorism," *Journal of Psychohistory* 29/4, 1991, 340-348.

Dupuis, Mariana Gallegos. "The Visit: How Sadat's Visit to Jerusalem Changed the Israeli-Egyptian Conflict and the Course of History in the Middle East," *The Corvette* 3, Sayı: 1, 2014-2015.

Elad-Strenger, Julia ve Alex Mintz. "Political Psychology," *The International Encyclopedia of Political Communication*, Editör: Gianpietro Mazzoleni. John Wiley & Sons 2015, Erişim 22 Mart 2020, https://www.researchgate.net/publication/313314686_Political_Psychology.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

Erikson, Eric H.. *Identity: Youth and Crisis*, New York: W.W. Norton Company, 1968.

Feuer, Lewis S. *The Conflict of Generations: The Character and Significance of Student Movements*. New York: Basic Books, 1969.

Freud, Bibliography. <https://www3.dbu.edu/mitchell/documents/FreudBibliographyFull.pdf>

Freud, Sigmund. *The Ego and the Id*. Pacific Publishing Studio, 2010.

Freud, Sigmund. *Haz İlkesinin Ötesinde*, Çeviren: Mehmet Ökten. İstanbul, Tutku Yayınevi, 2014.

Friston, Karl J. Friston. “Modalities, Modes, and Models in Functional Neuroimaging.” *Science* 326, 2009, 399-403.

Gilderhus, Mark T.. *Tarih ve Tarihçiler; Tarih Yazıcılığına Giriş*, Çeviren: Emine Sonnur Özcan Ankara, Atıf Yayınları, 2014.

Hacker, Frederick J.. *Crusaders, Criminals, Crazies: Terror and Terrorism in Our Time*. New York: W.W. Norton, 1996.

Handel, Michael I.. *The Diplomacy of Surprise, Hitler, Nixon, Sadat* Cambridge: Center for International Affairs, Harvard University Press, 1981.

Hollis, Martin ve Steve Smith. *Explaining and Understanding International Relations*. Oxford. Clarendon Press, 1991.

Hurwitz, Harry ve Ysrael Medad (Ed). *Peace in the Making, The Menachem Begin- Anwar El-Sadat Personal Correspondence*. Jerusalem: Menahem Begin Heritage Center, 2011, 13.

International Society of Political Psychology. <https://www.ispp.org/>.

Israel Ministry of Foreign Affairs, “73 Statement to Knesset by President Sadat,” MFA. 20 Kasım 1977, Erişim 16 Mart 2020, <https://www.>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

Deniz Ülke ARIBOĞAN

jewishvirtuallibrary.org/address-by-egyptian-president-anwar-sadat-to-the-knesset.

Jiryis, Sabri. "The Arab World at the Crossroads: An Analysis of the Arab Opposition to the Sadat Initiative," *Journal of Palestine Studies* 7, Sayı: 2, Kış 1978.

Keohane, Robert. *Realism, Neorealism and the Study of World Politics, Neorealism and its Critics*. New York: Columbia University Press, 1985. 7, 163-164.

Kent, Ian, I., & William Nicholls, "The Psychodynamics of Terrorism," *Mental Health & Society* 4, 1977, 1-8.

Kepel, Gilles ve Jon Rothschild. *Muslim Extremism in Egypt: The Prophet and the Pharaoh* Berkeley: University of California Press, 2003.

Lenzen, Manuela. "Feeling our Emotions," *SA Mind* 16 April 2005, Erişim 20.01.2020, <https://www.scientificamerican.com/article/feeling-our-emotions/>.

Mc Guire, William J.. "The Poly-Psy Relationship: Three Phases of a Long Relationship", in *Political Psychology, Key Readings*, Editör: John T. Jost ve Jim Sidanius New York: Psychology Press, 2004.

Milgram, Stanley. "Behavioral Study of Obedience." *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 67/4. 1963, 371–378.

Milgram, Stanley. *Obedience to Authority: An Experimental View*. New York: Harper and Row, 1974, 162.

Morf, Gustave. *Terror in Quebec - Case Studies of the FLQ*. Toronto, Clark, Irwin, 1970.

Perez, Adela, Garzon Perez. "Political Psychology as Discipline and Resource." *Political Psychology* Erişim 20 Mart 2020 22/2, 2001: 347.

Politik Karar, Tutum ve Davranışları Anlamada Politik Psikoloji

[https://www.uv.es/garzon/adela/publicaciones/Political Psychology as Discipline and Resource.pdf](https://www.uv.es/garzon/adela/publicaciones/Political%20Psychology%20as%20Discipline%20and%20Resource.pdf)

Randall Kevin. "Neuropolitics Where Campaigns Try to Read Your Mind." Erişim 16 Şubat 2020, <https://www.nytimes.com/2015/11/04/world/americas/neuropolitics-where-campaigns-try-to-read-your-mind.html>

Russell, Bertrand. *Batı Felsefesi Tarihi, İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ*. İstanbul, Say Yayınları, 1983, 19.

Sheehan, Edward R. H. Sheehan. "Why Sadat Packed off the Russians," *The New York Times* 6 Ağustos 1972, Erişim 21 Şubat 2020, <https://www.nytimes.com/1972/08/06/archives/why-sadat-packed-off-the-russians-egypt.html>.

Shoufani, Elias. "The Reaction in Israel to the Sedat Initiative." *Journal of Palestine Studies* 17, sayı: 2, Kış 1978.

Internet Archive, Studies on Hysteria, Preface to the Second Edition, J. Breuer, S. Freud, <https://archive.org/details/SigmundFreud/page/n2/mode/2up>.

Silverstein, Brett. "Toward a Science of Propaganda." *Political Psychology* 8, Sayı: 1, 1987.

Skinner, Burrhus, Frederic. *The Behaviour of Organisms: An experimental Analysis*. New York, Appleton-Century, 1938. Erişim 20 Ocak 2020, <http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/pdfs/The%20Behavior%20of%20Organisms%20-%20BF%20Skinner.pdf>

Skinner, Burrhus Frederic. *How to Teach Animals*. Erişim 25 Ocak 2020, <http://www.appstate.edu/~steelekm/classes/psy5300/Documents/Skinner1951.pdf>

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2020;
sayı: 10,
37-62

Deniz Ülke ARIBOĞAN

Staerklé, Christian. "Political Psychology," *International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences*. 2015. Erişim 23 Mart 2020, https://www.researchgate.net/publication/304191105_Political_Psychology

Stein, Kenneth W. Stein. *Heroic Diplomacy Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israel Peace*. New York: Routhledge, 1999, 196.

Tajfel, Henri Tajfel. "Social Categorization, Social Identity, and Social Comparison", Editör: Henri Tajfel, *Differentiation Between Social Groups: Studies in the Socialpsychology of Intergroup Relations*. New York: Academic Presss, 1978.

The Stanford Prison Experiment. Stanford University. Ağustos 1971. Erişim 22 Ocak 2010. https://web.stanford.edu/dept/spec_coll/uarch/exhibits/Narration.pdf

Thukydides. *Peleponnesos'lularla Atina'lıların Savaşı* 3. Çeviren: Halil Demircioğlu, Ankara: A.Ü. Basımevi, 1972.

Volkan, Vamık D.. "Large-Group Identity: Border Psychology and Related Societal Processes." *Mind and Human Interaction* 13, Erişim 13 Mart 2020, 2003. 49-76, https://www.academia.edu/17788955/Border_psychology

Ward, Dana. "Political Psychology: Origins and Development," in *Political Psychology*, Editör: Kristine Renwick Moore. NewJersey: Taylor and Francis, 2008.

Watson, John B.. *Behaviorism*. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1930.

Woodruff, Paul. *Thucydides, On Justice, Power and and Human Nature*, Trans, Indianapolis: Hackett Publishing Co., 1993, xxviii.

Zimbardo, Philip. *Lucifer Effect; How Good People Turn Evil*. London, Ebury Publishing, 2011.